

Studieplan

DEN SVÅRLÖSTA KONFLIKTEN

Innehåll

Inledning	3
Information om Studieförbundet Bilda	4
<i>Första träffen</i> • Introduktion	7
<i>Andra träffen</i> • Vad är då en människa?	9
<i>Tredje träffen</i> • Litterära gestaltningar	12
<i>Fjärde träffen</i> • En människa blir till	15
<i>Femte träffen</i> • Att avsluta en graviditet	18
<i>Sjätte träffen</i> • Nya etiska dilemman	20
<i>Sjunde träffen</i> • Fostret som socialt och rättsligt subjekt	23
<i>Åttonde träffen</i> • Att vara en person	26
<i>Nionde träffen</i> • Avslutning	29
Synpunkter	31

© Studieförbundet Bilda och Respekt

TEXT: Magnus Nordqvist

GRAFISK FORM: Boel Algulin

TRYCK: Davidsons tryckeri, Växjö, 2011

Inledning

Den svårlösta konflikten är en på många sätt rik bok. Den vill belysa en fråga, eller snarare ett frågekomplex, som angår oss alla. Men samtidigt är det en fråga som många helst undviker att närma sig – och därför kan drabba desto hårdare när den av ena eller andra anledningen blir aktuell. För andra är den en del av vardagen genom att de hela tiden rör sig i närheten av den i sitt arbete.

Det är en fråga som angår oss alla, för den handlar ytterst om vilka vi är som människor, när vi blir det och när vi slutar vara det, vilket samhälle vi vill ha och vad ny teknik ställer oss inför för möjligheter och etiska dilemman.

Boken är, precis som det står i dess förord, verkligen en resa. En resa genom en rad väldigt olika sorters texter, där olika röster och värderingar kommer till tals. Därför är det en bok som lämpar sig för, ja, nästan förutsätter en fortsatt dialog i en studiecirkel.

Bäst blir det om olika resurser tas i anspråk i gruppen, precis som i boken. Någon i gruppen känner sig säkert mer hemma i de filosofiska diskussionerna och någon annan i de medicinska. Även icke-fackmannen/kvinnan kan genom sitt perspektiv tillföra samtalet mycket, genom sina kanske mer spontana känslor och tankar.

Att det är ett ämne som berör betyder att respekten för olikheter och för behovet av att tillsammans med andra få pröva sina tankar är stort. Det är viktigt att varje deltagare får möjlighet att förankra resonemangen i sig själv och bilda sig sin egen välgrundade mening.

Den här studiehandledningen vill ge dig som ledare för en studiecirkel kring *Den svårlösta konflikten* de redskap du behöver för att skapa en sådan atmosfär i gruppen att ett delande av detta slag kan bli möjligt.

Med dessa förutsättningar är jag övertygad om att en studiecirkel kring *Den svårlösta konflikten* kan bli lika spännande och utvecklande som den är viktig.

Magnus Nordqvist

Information om Studieförbundet Bilda

Studieförbundet Bilda vill ge dig som ledare det stöd du behöver i din roll. Den här studiehandledningen är ett exempel på det. Bilda ordnar också ledarutbildningar på olika nivåer och med olika inriktning. Kontakta gärna din närmaste Bildakonsulent för frågor och mer information. Genom Bildakonsulenten får du också anmälningsblanketter för studiecirkeln. Du hittar konsulenterna på www.bilda.nu.

Genom att rapportera din studiecirkel till Bilda får du det stöd du behöver, samtidigt som våra gemensamma resurser för bildningsarbetet växer.

För att räknas som studiecirkel ska en grupp på minst tre personer mötas minst tre gånger om minst 45 minuter (en studietimme).

Praktiskt – och lite om ”rundan”

Som cirkelledare är du huvudansvarig för ramarna för cirkeln. Att ni håller tider och övriga överenskommelser. Du har också en viktig roll i att leda samtalet på ett sätt att alla vill och kan vara delaktiga.

En god hjälp i det har du om ni tillsammans kommer överens om ”samtalsregler” i gruppen, nedan finns ett förslag på sådana regler.

Du kan också använda dig av olika samtalsmetoder. En sådan är *rundan*, som du kommer att se används flitigt i den här handledningen.

I en runda går ordet till alla deltagare i tur och ordning, som får tala utan att bli ifrågasatta eller kommenterade. Det kan vara bra att skicka något föremål (en rund sten, en penna, ett ljus eller något annat) som visar vem som för tillfället har ordet, det bromsar också upp och ger rundan mera lugn. Vet man inte direkt vad man ska säga, kan man sitta en stund med föremålet i handen och fundera. Men det går naturligtvis alltid bra att ”passa” och skicka vidare utan att ha sagt något. Den som passar får möjlighet att komma igen i slutet av rundan.

Kom ihåg att en runda kan behöva mer tid än man först tror. När rundan är klar kan det vara bra att göra en kort paus innan samlingen fortsätter.

I den här handledningen föreslås alltid en runda i början och slutet av varje samling. På det sättet kommer alla in direkt i samtalet och alla får också möjlighet att säga något för att samla ihop vad som sagts och de tankar och känslor som det har väckt.

Rundan går också att använda efter behov under samtalen kring de frågor som föreslagits eller som dyker upp. Du kan föreslå det som en inledning på ett fritt samtal; om en diskussion blir väldigt hetsig; om det bara är några få som pratar eller om du upplever att det finns tankar och funderingar som inte kommer fram.

Om det är så att samtalet av någon anledning inte blir så lyckat, så kan det vara bra att lyfta upp i gruppen, alltså samtala om samtalet. Du kan föreslå att ni går en runda på temat: Vad var det som hände? Eller: Varför pratar vi förbi varandra? Det kan lösa många knutar.

Ett tips när det gäller frågeställningar är att reflektera över skillnaden mellan att fråga efter deltagarnas tankar och känslor. I vissa fall får du ett förnuftigt färdigt svar när du frågar efter tankarna och ett mer personligt erfarenhetspräglat svar när du frågar efter känslorna.

Den svårlösta konflikten är som sagt en mycket rik bok. Här finns mycket kunskap att ta till sig och många frågor att ta ställning till. I arbetet med den här handledningen har jag gjort ett urval och försökt hitta en linje genom boken som jag tror är fruktbar. Men urvalet ska bara betraktas som ett förslag. Som ledare måste du vara lyhörd för vad gruppen tycker är viktigt och vill samtala om. Det är inget misslyckande om ni inte hinner gå igenom allt (det gör ni säkert inte), tvärtom. Låt gruppens frågor styra upplägget.

Handledningen är uppdelad på nio träffar (på 1,5 till 2 timmar), som grovt följer bokens disposition. Men alla grupper har inte möjlighet att mötas så många gånger, medan andra kanske vill hålla på ännu fler. Detta är viktigt att göra upp tillsammans och att under

din ledning anpassa materialet till vad ni kommer överens om.

Som ledare är det naturligtvis bra om du läst igenom såväl boken som studiehandledningen i dess helhet före första träffen så att du har en överblick av hur upplägget ser ut. Gör gärna egna noteringar i materialet under genomläsningen.

Förslag på samtalsregler

- Det vi delar med varandra i den här gruppen stannar här.
- Alla har rätt att säga vad han/hon tycker, utan att bli ifrågasatt som person.
- Allas erfarenheter och åsikter är lika viktiga.
- Vi är här för att lyssna och lära av varandra inte för att bli överens.
- Alla har rätt att säga sådant som inte är färdigtänkt och att ändra sig.
- Var och en har rätt att dela med sig av så mycket eller lite som han/hon anser lämpligt. Och vi hjälper varandra att respektera varandras gränser.

FÖRSTA TRÄFFEN • Introduktion

Syfte

Inleda samtalet kring boken och frågeställningarna om den ofödda människan på ett sätt att alla känner att de kan ta del i det på ett förtroendefullt och utvecklande sätt.

Utgångspunkt

Inledningskapitlet, sid 7–11.

Tänk på

Början är alltid viktig för fortsättningen. Kan ni skapa ett bra samtalsklimat denna första gång är mycket vunnet. Ta därför gott om tid på er att lära känna varandra, komma överens om upplägg och samtalsregler och få en uppfattning om vad det är ni ska göra tillsammans.

Inledning

Hälsa välkommen.

Gå igenom ramar och förutsättningarna för studiecirkeln. Föreslå samtalsregler och lämna öppet för synpunkter och kommentarer.

Gå en presentationsrunda, där var och en får berätta sitt namn och säga något om varför de vill delta i cirkeln och om de har några särskilda förväntningar eller farhågor.

Det kan vara en bra idé att skriva upp dessa förväntningar och farhågor, så att ni kan återkomma till dem för att stämma av under cirkelns gång.

Samtal

Om inte alla redan har boken, så dela ut den. Ge deltagarna några minuter att bekanta sig med den och att ögna igenom inledningen.

- Är det något som ni spontant fastnar för?

Ambitionen med den här boken är att bredda och fördjupa diskussionen om den ofödda människans moraliska och rättsliga status och om vad en avbruten graviditet är och har för konsekvenser.

Detta är ett svårt ämne, som inte enbart berör vida kunskapsfält utan också det mest privata – djupt personliga erfarenheter, tankar och känslor. Därför är respekten oerhört viktig.

I inledningen lyfter redaktörerna för boken fram de förhållningssätt som de försökt ha när de gjorde boken. De skriver att de vill föra en dialog utifrån värderingar som så långt det är möjligt bygger på en vetenskaplig grund. Och att de inte vill luta sig mot någon annan auktoritet än de goda argumenten.

- Vad lägger ni i ordet dialog?
- Vilken roll har fakta, värderingar respektive personliga erfarenheter i en dialog?
- Debatten kring frågor som tas upp i den här boken blir ofta kategorisk och enkelspårig – vad beror det på?
- Hur kan ni skapa ett samtalsklimat som främjar den dialog som boken syftar till?

Avslutning

Gå en avslutande runda på temat:

- Vad bär jag med mig (för tankar och känslor) härifrån idag?

Fånga upp om något kommer fram som ni behöver tänka på nästa gång ni möts. Poängtera att en studiecirkel handlar om ett gemensamt lärande med ett ömsesidigt ansvar för processen.

Till nästa gång ska deltagarna förbereda sig genom att läsa första kapitlet, *Mötet med det oväntade* av Anders Piltz, sid 13–27.

ANDRA TRÄFFEN • Vad är då en människa?

Syfte

Att inleda vårt samtal med att reflektera över vad som är vår grundsyn på människan.

Utgångspunkt

Kapitel 1, *Mötet med det oväntade* av Anders Piltz, sid 13–27.

Tänk på

Det är inte säkert att alla dela samma filosofiska grundsyn i gruppen och att målet inte är att bli överens.

Inledning

Gå en runda utifrån frågan:

- Vad har ni med er från förra gången och från mellanperioden?

Det kan vara så att någon bär på en tanke eller fundering, eller har stött på något under mellanperioden som det kan vara bra om övriga deltagare känner till.

Påminn gruppen om det var något som lyftes fram förra gången som ni bestämde att ni skulle tänka på, och om era samtalsregler.

Samtal

Detta inledande kapitel av Anders Piltz är mycket innehållsrikt, med mycket att reflektera över. En hel del av frågeställningarna återkommer dock senare, så vi ska inte gå in på allt.

- Är det något särskilt ni fastnat för under er läsning?

Anders Piltz konstaterar i inledningen av kapitlet att frågan om abort är olöslig. Ingen filosofi, ideologi, politik eller teologi kommer att undanröja de komplikationer som den är förknippad med.

Detta har att göra med att frågan hänger samman med den grundsyn man har på människan, menar han.

Det går inte att beröra den utan att deklarerat sin inställning, ta ställning till det mest intrikata och berörande. För att samtalet skall

kunna föras på ett mer sakligt plan vore det följaktligen välgörande om man först klargjorde sin egen filosofiska ståndpunkt, för sig själv och för andra.

- Har alla en filosofisk ståndpunkt?
- Hur klargör man den?

Anders Piltz fortsätter sedan med att beskriva sin syn på människan. Han skriver bland annat om hennes utsatthet:

Denna människans uppenbara och iögonfallande utsatthet är också förutsättning för att hon skall kunna ta initiativ, handla medvetet och fritt, bygga sig en värld att leva i, överträffa sig själv och sina egna sannolikheter. Hon lär sig att möta och motsvara inte bara förutsebara och givna situationer utan också oförutsedda, unika, aldrig tidigare uppkomna. Hon kan välja nya mål och otaliga vägar att nå dem.

Denna utsatthet är naturligtvis nära förbunden med att människan är en kropp. Piltz skriver att människan både är och har en kropp, det vill säga kroppen är en given förutsättningen för henne, samtidigt som hon i många avseenden är förmögen att överskrida den begränsning som detta innebär.

Människan är kroppsligt bunden till världen hon lever i, men i den är hon dess rörliga centrum. Ändligheten, tillfälligheten, nedbrytningen, dödsbestämmelsen är inte sista ordet om människan, skriver Piltz.

Hans beskrivning av människan landar i personbegreppet, det vill säga människan som bärare av en mängd utvecklingsmöjligheter och rättigheter, i första hand rätten att existera.

Det är svårt för att inte säga omöjligt att bevisa detta för någon som förnekar det. Men tiden utvisar vilka konsekvenser det får när man förnekar dessa rättigheter.

- Är detta en beskrivning som ni kan känna igen er i? (Börja gärna samtalet med att reflektera två och två.)

I Piltz personliga reflektion utgör beskrivningar och värderingar en helhet.

- Finns det slutsatser i hans resonemang som ni känner tveksamma till eller inte delar?

Avslutning

Gör en runda utifrån frågan:

- Vad tar du med dig för tankar och känslor från dagens samtal?

Notera sådant som lyfts upp som är viktigt att ha med sig in i fortsättningen på cirkeln, frågor ni bör återkomma till och så vidare.

Som förberedelse inför nästa gång ska deltagarna läsa andra kapitlet, *Det svåra beslutet* av Anna Dunér, sid 29–49.

TREDJE TRÄFFEN • Litterära gestaltningar

Syfte

Utifrån hur aborter och abortsituationer gestaltas i litteraturen reflektera över hur denna fråga är kopplad till sociala och kulturella förhållanden genom att beröra många lager av relationer.

Utgångspunkt

Kapitel 2, *Det svåra beslutet* av Anna Dunér, sid 29–49.

Tänk på

Litteraturen har en förmåga att skapa inlevelse i situationer med svåra ställningstaganden, som också kan väcka egna erfarenheter till liv.

Inledning

Gå en runda utifrån frågan:

- Vad har ni med er från förra gången och från mellanperioden?

Var generös med tankar du själv burit på.

Påminn gruppen om det var något som lyfts fram tidigare som ni bestämt att ni ska tänka på, och om era samtalsregler.

Samtal

Anna Dunér gör en ganska omfattande genomgång av olika exempel från litteraturen.

I denna blir det tydligt hur aborten och frågan kring den berör många fler relationer än modern-fostret.

Abortsituationen rör naturligtvis relationen fostret-modern. Men denna rör också relationen mellan modern och samhället, med dess ekonomiska, sociala och kulturella villkor, liksom den mellan fostret och samhället.

För att ytterligare öka komplexiteten rör den också samhällets relation till relationen modern-fostret, det vill säga synen på moderskapet i sig i det aktuella samhället.

Men som redan blivit tydligt flera gånger så finns det ytterligare en väsentlig relation, den mellan fostret och Gud eller om man vill mer filosofiskt ”Varat”, alltså själva tillvarons grund. Också mamman och samhället finns naturligtvis innesluten i en sådan relation, eller våra föreställningar om den.

Detta komplex av relationer kan vara bra att ha med sig både under denna träff och i de kommande. Den enkla bilden gör det enklare att veta vad det är vi just nu talar om och hur det är relaterat till andra perspektiv.

Låt nu deltagarna välja något av nedanstående citat att reflektera över (kopiera gärna och klipp ut). De kan använda sig av sidhänvisningen för att påminna sig om sammanhanget ur vilket citatet är hämtat. Låt dem sedan i tur och ordning berätta om sina reflektioner för varandra.

- Vilken eller vilka av ovanstående relationer är i fokus i det aktuella citatet?
- Hur speglar citatet sin tid och de speciella förutsättningar som rådde och författarens intention?
- Vad väcker det för tankar och känslor hos dig?

Citat:

Jag drömmer om den dag då alla barn som föds är välkomna. [sid 30]

Eller var det kanske icke jag, som mördade? Var det icke i stället människors fördomar och hyckleri. [sid 31]

Asch, lagen. Inte förslår det med att ändra lagen. Det är alltihop, som behöver ändras – det är alltihop, som är på tok. För det viktigaste att ändra är väl i alla fall det att somliga ska ha mat så dom kan spricka och andra ingen alls? [sid 32]

Gränserna mellan det goda och det onda är ibland knappast skönjbar. Så kommer det sig att de som vill det goda ibland råkar göra det som är ont. [sid 33]

Man kan kalla det foster, eller embryo, eller konceptionsprodukter, tänkte Homer Wells, men vad man än kallar det, så lever det. Och

vad man än gör med det, tänker Homer – och vad man än kallar det man gör – så dödar man det. [sid 38]

Kanske vore det bättre om man inte kunde välja. [sid 40]

Men varje gång 'hon såg ett utvecklingsstört barn på stan [...] slog skulden ner i henne. Eller inte skuld kanske utan snarare en saknad, hon visste att den fanns hos Torvald också, tanken på vem flickan skulle varit och hur hon skulle ha sett ut. Och med denna saknad fick de leva sina liv. [s 41]

...om vissa får bestämma är hon där i spegeln redan två, och aldrig har jag tyckt det förut, men just i det här ögonblicket känner jag att det är vi: nu är det du och jag igen, och du är alldeles ny och alldeles liten och du har bara mig att lita till [sid 42]

Hur långt kommer man med en människas kärlek? Skulle jag bli mamma till ett barn vars far inte hade velat ha det, ett barn vars syskon hade hans fulla kärlek? Göra som så många andra och tro att ett barn skulle lösa föräldrarnas problematik? [...] Ingen liten människa skulle behöva möta ett sådant motstånd redan från början, ingen skulle behöva leva med två vuxna människors skuld tatuerad över hjärtat. Vad fanns det för val? [sid 42]

...nu finns den lilla människan där. Ett nytt liv, ett barn, hennes barn. Så då är det ju inte alls fråga om att välja om man vill skaffa barn vid sexton års ålder eller inte. Hon har redan skaffat barn, utan att tänka sig för. Nu handlar det om något annat [sid 46]

Avslutning

Gör en runda utifrån frågan:

- Vad tar du med dig för tankar och känslor från dagens samtal?

Notera sådant som lyfts upp som är viktigt att ha med sig in i fortsättningen på cirkeln, frågor ni bör återkomma till och så vidare.

Som förberedelse inför nästa gång ska deltagarna läsa tredje kapitlet, *När livet börjar* av Glenn Hægerstam, sid 53–76.

FJÄRDE TRÄFFEN • En människa blir till

Syfte

Öka kunskapen om ett utvecklingsbiologiskt perspektiv på frågan när ett mänskligt liv börjar och samtala om konsekvenserna av denna kunskap.

Utgångspunkt

Tredje kapitlet *När livet börjar* av Glenn Hægerstam, sid 53–76.

Tänk på

Det kan finnas kunskap och fakta som man vill värja sig emot. Lämna utrymme för att uttrycka även sådana känslor.

Inledning

Gå en runda utifrån frågan:

- Vad har ni med er från förra gången och från mellanperioden?

Ni har nu träffats några gånger. Hur fungerar samspelet i gruppen? Lever dialogen? Hur har det fått med de förväntningar och farhågor ni listade första gången? Lyft gärna upp dessa frågor.

Samtal

I och med detta kapitel kommer ett nytt perspektiv in, det utvecklingsbiologiska.

- Hur upplevde ni detta skifte av perspektiv och den ganska anorlunda text som denna är jämfört med de tidigare?

Glenn Hægerstam bygger upp sin text som en granskning av tre påståenden:

- Fostret som en del av kvinnans kropp
- Fostret blir människa när det drar sitt första andetag
- Fostret är ett människoliv redan från början

Framställningen handlar framför allt om relationen modern-fostret.

Från sidan 54 och framåt beskriver han ganska utförligt hur det befruktade ägget utvecklas steg för steg till en färdig människa.

- Vad var era reflektioner under läsningen? Försök beskriva de känslor som redogörelsen väcker. (Det kan vara en poäng att stanna upp och reflektera över sin känsla inför en beskrivning av fakta.)

Glenn Hægerstam drar tydliga slutsatser utifrån de fakta han presenterar.

Om vi slagit fast att fostret är ett liv så blir det följaktligen svårt att förneka att detta liv är mänskligt. Vi tvingas således acceptera att påståendet att ett mänskligt liv uppstår först i och med att det nyfödda barnet drar sitt första andetag inte vilar på någon logisk grund.

[...]

Dessa exempel visar att fosterutvecklingen pågår utan märkbara kvalitativa språng från de första dagarna efter befruktningen till förlossningen och i flera fall upp i barnaåren eller vuxen ålder.

- Går det att tolka de fakta Hægerstam presenterar på något annat sätt?

Alldeles i slutet av sin artikel sammanfattar Hægerstam vad som gör relationen modern-fostret och därmed abortproblematiken så laddad. Nämligen att å ena sidan är redan det befruktade ägget ett självständigt människoliv, å andra sidan är det helt beroende av modern för att leva och utvecklas.

Flera av de författare vi har läst tidigare har varit inne på detta, men ingenstans blir det så tydligt som här, presenterat som obevakliga biologiska fakta.

- Vad innebär detta?
- Hur ni tänker kring de dilemman som detta faktum kan skapa?

Avslutning

Gå en runda utifrån frågan:

- Vad tar du med dig för tankar och känslor från dagens samtal?

Notera sådant som lyfts upp som är viktigt att ha med sig in i fortsättningen på cirkeln, frågor ni bör återkomma till och så vidare.

Som förberedelse inför nästa gång ska deltagarna läsa fjärde kapitlet, *Orsaker, metoder, risker* av Gunilla Lindmark, sid 77–92.

FEMTE TRÄFFEN • Att avsluta en graviditet

Syfte

Samtala om vad kunskaper om medicinska orsaker, metoder och risker med aborter får för konsekvenser.

Utgångspunkt

Kapitel fyra *Orsaker, metoder, risker* av Gunilla Lindmark, sid 77–92.

Tänk på

Att ställas inför fakta som strider mot den egna världsbilden kan skapa starka känslor. Lämna utrymme i gruppen för att låta detta komma till uttryck.

Inledning

Gå en runda utifrån frågan:

- Vad har ni med er från förra gången och från mellanperioden?

Det kan vara så att någon bär på en tanke eller fundering eller har stött på något under mellanperioden som det kan vara bra om övriga deltagare känner till.

Var generös med tankar du själv burit på.

Påminn gruppen om det var något som lyfts fram tidigare som ni bestämt att ni ska tänka på, och om era samtalsregler.

Samtal

I det här kapitlet presenteras ytterligare ett annorlunda perspektiv. Men också detta bygger på fakta, om än av ett annat, måhända mer tolkningsbart, slag än de biologiska vi fick redogjorda för i föregående kapitel.

- Var det något ni fastnade för under läsningen som ni vill ta upp?
- Jämför de tankar och känslor som detta kapitel väcker med det föregående.

Om förra kapitlet utgick från relationen modern-fostret, så sätts den här in i sin samhälleliga miljö av sociala och kulturella villkor. Om fostret är beroende av modern, så är modern i hög grad beroende av de sociala och kulturella villkor som hon lever under. Det statistiska material som Gunilla Lindmark går igenom talar sitt tydliga språk på den punkten.

I vid mening blir därför de situationer som leder till ett övervägande om abort ett uttryck för hela samhällets värderingar, dess grad av tolerans för det avvikande och oväntade, och dess beredskap att acceptera olika livsval.

I kapitlets avslutning gör hon följande påstående:

Ingen lagstiftare kan ge fostret ett bättre skydd än den gravida kvinnan.

- Hur fri är en enskild människa att ta beslut i en fråga av den här digniteten – och hur beroende är hon av sin omgivning?
- Hur bör ett samhälles syn på sexualitet och föräldraskap se ut för att fostrets chanser ska vara så goda som möjligt?
- Finns det något alternativ till att lämna det slutliga avgörandet åt kvinnan, det vill säga till fri abort?

Avslutning

Under den här träffen har komplexiteten i vårt ämne ökat ytterligare.

- Vad tar du med dig för tankar och känslor från dagens samtal?

Notera sådant som lyfts upp som är viktigt att ha med sig in i fortsättningen på cirkeln, frågor ni bör återkomma till och så vidare.

Som förberedelse inför nästa gång ska deltagarna läsa femte kapitlet, *Att välja människor* av Sture Gustafson, sid 93–119.

Titta på de frågeställningar som är föreslagna för kommande gång (kopiera gärna och dela ut) och låt deltagarna välja var sin (eller i par) att förbereda sig att leda ett samtal kring.

SJÄTTE TRÄFFEN • Nya etiska dilemman

Syfte

Att reflektera över de etiska dilemman som ny teknik ställer oss inför.

Utgångspunkt

Kapitel fem, *Att välja människor* av Sture Gustafson, sid 93–119.

Tänk på

Det är skillnad på debatt, diskussion och samtal. Var vaksam på att önskan att till varje pris få rätt tar överhanden. Lyft fram de olika perspektiv som finns i gruppen.

Inledning

Gå en runda utifrån frågan:

- Vad har ni med er från förra gången och från mellanperioden?

Det kan vara så att någon bär på en tanke eller fundering eller har stött på något under mellanperioden som det kan vara bra om övriga deltagare känner till.

Var generös med tankar du själv burit på.

Påminn gruppen om det är något som lyfts fram tidigare som ni bestämt att ni skulle tänka på, och om era samtalsregler.

Samtal

Detta kapitel är på sätt och vis en fortsättning på det föregående. Här ställs vi inför frågan om vad ny teknik och möjligheter att välja får för konsekvenser för synen på abort; om de nya etiska dilemman som ny teknik ställer oss inför.

- Hur har det gått att förbereda samtal utifrån frågeställningarna?

Frågeställningar:

1. I kapitel ett skrev Anders Piltz om ”livet som sker” och ”drabbar oss”. Sture Gustafson skriver att vi har ångest för avvikel-

ser, att barnet som kommer till världen med en medfödd skada krossar vår idealbild. Hur är det med vårt behov av kontroll, stämmer det som Gustafson skriver? Vad krävs för att vara beredd på det oföberedda?

2. Vi satsar medvetet och självklart på handikappomsorger. Men är vi beredda att acceptera ett barn med handikapp i våra egna familjer? Kan det vara så att den prenatala diagnostiken negativt förändrar eller riskerar att förändra synen på människor med handikapp, som bland andra DHR uttrycker farhågor kring? Är det nödvändigt att det leder dithän? Påverkar det också vår syn på människan i allmänhet?
3. De nya möjligheterna att diagnostisera foster har ställt sjukvården inför svåra dilemman. Lejeune har uttryckt det så att i stället för att som brukligt är undersöka en patient i akt och mening att behandla henne, diagnosticerade man nu i syfte att döda. Den medicinska vetenskapens framsteg används för att selektera människor. Gustafson menar att detta förändrar hela diskussionen kring abort – finns det fog för det?
4. Om vi ger fostret status som patient har det rätt till sekretesskydd, rätt till skydd mot riskfyllda ingrepp och rätt till liv, det vill säga att inte bli dödad. Vilka behandlingar och ingrepp kan vi kräva att kvinnan underkastar sig för fostrets skull? Vilka risker är det rimligt att utsätta henne för?
5. Är det mer betänkligt att avbryta ett havandeskap därför att det ofödda barnet är skadat än om man gör det av rent personliga skäl, exempelvis studier eller att barnafadern inte anses lämplig? Kanske förhåller det sig precis tvärtom?

Avslutning

Gå en runda utifrån frågan:

- Hur fungerar dialogen? Har vi ett samtalsklimat där det är möjligt att pröva sina tankar – också när de går emot flertalets uppfattning?

Som förberedelse inför nästa gång ska deltagarna läsa både sjätte och sjunde kapitlet, *Att se det ofödda barnet* av Kerstin Hedberg Nyqvist sid 121–140, och *Vem bryr sig om fostret?* Av Jan Perselli, sid 143–167 och reflektera över olika sätt att se på fostret inom sjukvården och inom juridiken. Vad finns det för beröringspunkter och för motsägelser?

SJUNDE TRÄFFEN • Fostret som socialt och rättsligt subjekt

Syfte

Reflektera över synen på fostret, som socialt och rättsligt subjekt.

Utgångspunkt

Kapitel sex och sju, *Att se det ofödda barnet* av Kerstin Hedberg Nyqvist, sid 121–140, och *Vem bryr sig om fostret?* av Jan Perselli, sid 143–167.

Tänk på

I gruppen kan det finnas erfarenheter av alla de situationer som berörs i kapitlet. Uppmärksamma om någon drar sig tillbaka eller på annat sätt markerar att man blivit berörd.

Inledning

Gå en runda utifrån frågan:

- Vad har ni med er från förra gången och från mellanperioden?

Det kan vara så att någon bär på en tanke eller fundering eller har stött på något under mellanperioden som det kan vara bra om övriga deltagare känner till.

Påminn gruppen om det är något som lyfts fram tidigare som ni bestämt att ni ska tänka på, och om era samtalsregler.

Samtal

Kerstin Hedberg Nyqvist inleder med att berätta hur hennes egen syn på små barn förändrats. Hur hon gått från att se barnet som ett objekt för omvårdnad till en relationsvarelse, som redan från födseln, ja ännu tidigare, är engagerad i sin egen utveckling.

- Vad är den stora skillnaden mellan att betrakta fostret som objekt och subjekt i vården?
- Vad får det för konsekvenser?
- Har ni själva liknande erfarenheter av perspektivbyten i relation till andra människor?

Jan Perselli redogör för den mångfald av olika, och motsägelsefulla, status som fostret har givits i aktuell lagstiftning. Några exempel:

I abortlagen har fostret en egen status, som något skyddsvärt, men i början av graviditeten utan egentliga rättigheter. I begravningsbestämmelserna är ett dött foster däremot i många avseenden jämställt med en död människa. I ärvdabalken betraktas fostret som rättssubjekt ända från befruktningen. Det tycks vara hur man typiskt ser på fostret i speciella situationer som bestämmer också hur man ser på det i lagstiftningen kring dessa situationer.

- Hur skulle ni vilja att lagstiftningen var utformad? Är det rimligt att kräva att det finns en likartad syn i alla olika lagrum?
- Vem är subjekt respektive objekt i de olika situationer som speglas i de olika lagrummen?

I slutet av kapitlet använder Perselli frågeställningar som den polske filosofen Wieslaw Lang formulerat. Diskutera dem tillsammans och jämför med resonemangen i de båda lästa kapitlen:

- För det första måste vi avgöra när människan som moraliskt subjekt börjar existera. En följdfråga är om samma kriterier gäller för personskap i början som i slutet av livet.
- För det andra måste vi fråga oss om det mänskliga fostret är ett moraliskt subjekt med moraliska och legala rättigheter.
- För det tredje, om svaret på den föregående frågan är jakande, har fostret samma imponerande samling rättigheter som den levande personen, eller endast ett urval rättigheter? Hur sker detta urval? Har fostret rätt att bli fött?
- För det fjärde, om fostrets rättigheter är begränsade och inte inkluderar rätten att bli fött, vilja rättigheter kan fostret i så fall anses ha, och hur skall dessa kunna skyddas av lagen?
- Slutligen måste frågorna om huruvida dessa eventuella rättigheter skall tillskrivas fostret vid konceptionsögonblicket eller vid något annat tillfälle under graviditeten besvaras.

Avslutning

Gå en runda utifrån följande fråga:

- Vad tar du med dig för tankar och känslor från dagens samtal?

Notera sådant som lyfts upp som är viktigt att ha med sig in i fortsättningen på cirkeln, frågor ni bör återkomma till och så vidare.

Som förberedelse inför nästa gång ska deltagarna läsa åttonde kapitlet, *Att vara och bli till* av Erwin Bichofberger, sid 169–186.

ÅTTONDE TRÄFFEN • Att vara en person

Syfte

Att återvända till den filosofiska frågeställningen om vad människan är – och vad det är som gör henne till det hon är.

Utgångspunkt

Kapitel sju, *Att vara och bli till* av Erwin Bichofberger, sid 169–186.

Tänk på

Målet är inte är att bli överens – utan att var och en ska utveckla en välgrundad uppfattning.

Inledning

Gå en runda utifrån frågan:

- Vad har ni med er från förra gången och från mellanperioden?

Påminn gruppen om det är något som lyfts fram tidigare som ni bestämt att ni ska tänka på, och om era samtalsregler.

Samtal

I det här kapitlet återkommer de filosofiska frågor som ställdes i början av studiecirkeln och som egentligen följt med sedan dess. Samtidigt så sammanfattar kapitlet många av de tidigare diskussionerna. Det berör fostrets utveckling, fostret som subjekt och även dess rättsliga status. Kort sagt, helheten av de relationer som berörs av denna fråga.

Erwin Bischofberger betonar att våra värderingar bör ”så långt det är möjligt relatera sig till fakta”. Jämför gärna med redaktörernas formuleringar i inledningen att ”luta sig mot de goda argumenten”. Han låter oss ta del av hur han resonerat sig fram till de ståndpunkter han själv har – och till förslaget om en ny rättsordning.

Låt var och en reflektera några minuter över hur deras värderingar påverkats av läsningen och samtalet under cirkelns gång:

- Ser du annorlunda på vad en människa är idag än du gjorde tidigare?

En central del av Bischofbergers resonemang kretsar kring vad som är förutbestämt och vad som är påverkbart i fostrets och människans utveckling.

Han skriver om ”öppna livsprogram” som i samspel med ”livsmiljön” förverkligar sina anlag i ett ”komplext och enhetligt system med tilltagande målinriktning”.

Förutom kontinuitet har människan från början också en personlig historia som utformas i fostrets ’dialog’ med modern, som ju inte heller endast är en biologisk produkt utan har sin egen historia och lever i en viss miljö och livssituation som påverkar hennes relation till den växande varelsen hon härbärgerar inom sig.

Bischofberger skriver om en ”avgörande brytpunkt”, där han upplever att han måste träffa ett val. Ska han sälla sig till dem som förankrar människans person i hennes självmedvetande och självbestämelse eller till dem som hävdar att även mänskliga varelser utan dessa egenskaper är personer? Han vittnar om att han inte tycker valet är enkelt.

- Hur ställer ni er i denna fråga?
- Vad grundar ni ert val på?
- Vad får det för konsekvenser? Positiva och negativa?

Bischofberger återkommer till sist till den frågeställning som dykt upp på olika sätt och med lite olika formuleringar under cirkelns gång: Går det överhuvudtaget att förena fostrets rätt till liv med moderns frihet från tvång?

- Hur ställer ni er nu till denna?
- Är Bischofbergers förslag till ny lagstiftning kring aborter, något ni skulle ställa er bakom? Vad ser ni för- och nackdelar med det?
- Har ni egna förslag?

Avslutning

Gå en runda utifrån följande fråga:

- Vad tar du med dig för tankar och känslor från dagens samtal?

Nu är det endast en träff kvar. Två kapitel av boken återstår (*Abort – och sedan?* av Sven Thomas Nordlöf, sid 187–205, och *Livet som gåva* av Margareta Kieffer, sid 207–226) som båda tar upp hur människor kan reagera utifrån en abort-situation respektive utifrån upplevelsen av att vara oönskad. Läs dessa båda, men reflektera också över dina egna personliga erfarenheter av det tema som de på olika sätt behandlar – att bära konsekvenserna av egna och andras beslut.

NIONDE TRÄFFEN • Avslutning

Syfte

Knyta ihop säcken och avsluta cirkeln.

Utgångspunkt

Kapitel nio och tio, *Abort – och sedan?* av Sven Thomas Nordlöf, sid 187–205, och *Livet som gåva* av Margareta Kieffer, sid 207–226.

Tänk på

Avslutet, precis som början, är viktigt för helheten. Ta därför god tid på er att knyta ihop säcken. Lämna gått om utrymme att lyfta upp tankar och känslor som studiecirkeln har väckt.

Avslutande samtal

Alla människor, barn som vuxna, ja redan det ofödda fostret har en personlig berättelse, unik för just henne.

Våra berättelser är inte faktiska utsagor om verkligheten. Men de är inte heller fria fantasier skapade ur intet. Det är vårt mänskliga sätt att skapa en sammanhängande helhet, en röd tråd i det vi upplever.

Även den här studiecirkeln är en upplevelse, som kan reflekteras och bli till erfarenhet, lagd till våra tidigare, infogad i vår berättelse.

Den här sista gången består av en runda (som gärna kan gå flera varv) då vi försöker knyta ihop vilka vi var innan, vad vi upplevt och vad vi tror att vi kommer att bära med oss. Inled gärna med en stunds tystnad.

- Vad kom du med för förväntningar och farhågor?
- Vad har blivit viktigt?
- Hur har du påverkats?
- Vad bär du med dig?

Avslutning

Stäng studiecirkeln. Påminn om er regel att inte föra vidare det av personlig art som delats. Tacka alla som deltagit.

Vill alla eller några i gruppen fortsätta så kom tillsammans överens om formerna för denna fortsättning. Gör det öppet så att ingen känner sig förbigången.

**Det vore bra om vi kan
samordna oss bättre**

Synpunkter

Studieförbundet Bilda tar tacksamt emot synpunkter från dig som ledare på denna studiehandledning. Vad fungerade bra? Vad fungerade sämre? Vad skulle du önska mer eller mindre av?

